

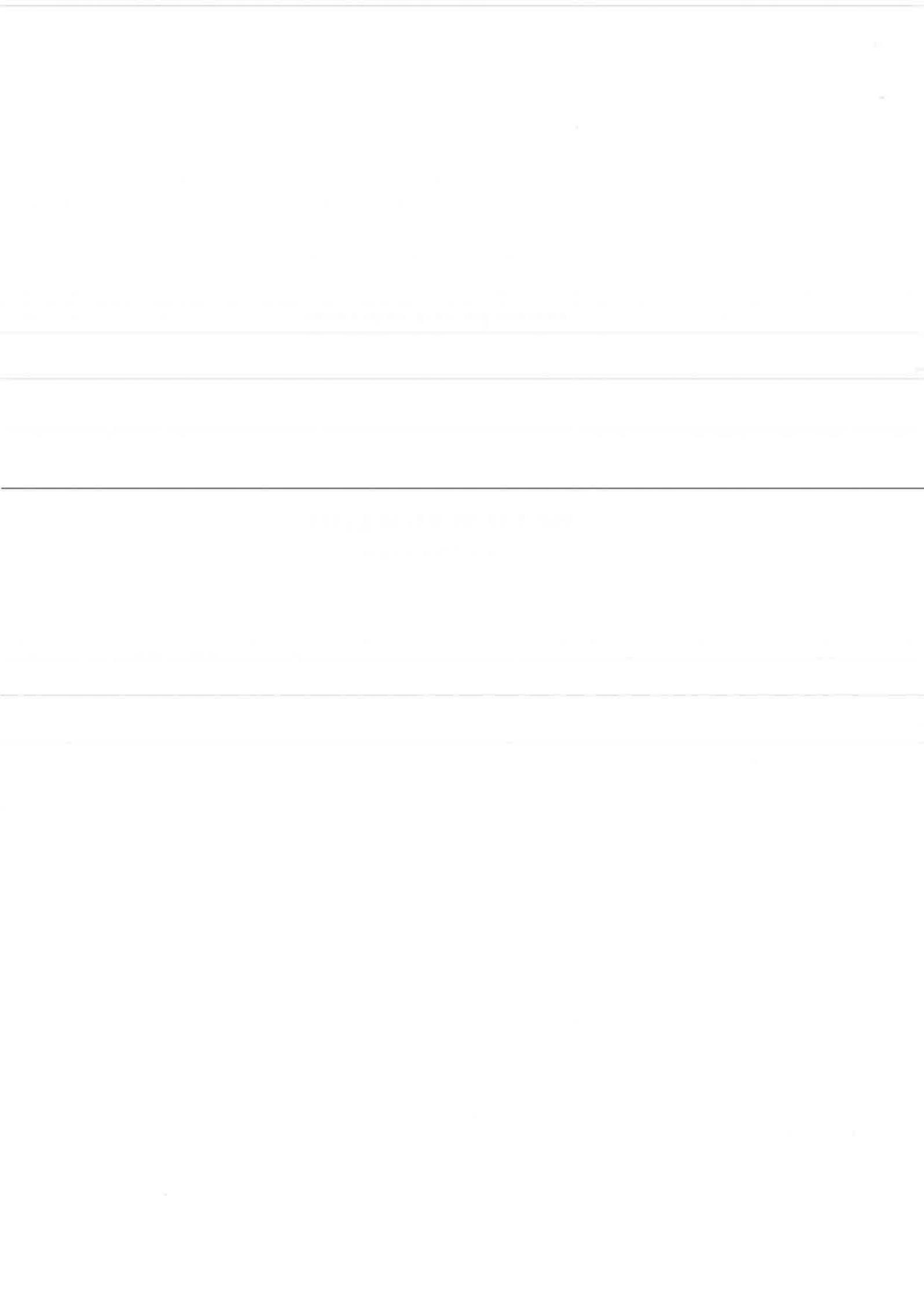
ISSN 1512-6706

**REVIJA ZA PRAVO
I EKONOMIJU**

**REVIEW FOR LAW
& ECONOMICS**

Godina 25., broj 1., Mostar 2024.

**REVIJA ZA PRAVO I EKONOMIJU
REVIEW FOR LAW AND ECONOMICS**

Prof. dr Sadrž Karović, vanredni profesor

Pravni fakultet Univerziteta u Travniku, zaposlen u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, Bosna i Hercegovina, Stalni edukator u JU Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine

Prof. dr Suad Orlić, vanredni profesor

Pravni fakultet Univerziteta u Zenici, Stalni edukator u JU Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine

SVRSISHODNOST I PRIMJENA NAČELA KONTRADIKTORNOSTI (RASPRAVNOSTI) U KRIVIČNOM POSTUPKU BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak: Suštinski razlog i motiv aktualiziranja i problematiziranja primjene načela kontradiktornosti (raspravnosti) u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine jeste njegova procesna uloga i važnost za svestrano i sveobuhvatno sagledavanje određene krivične stvari i osumnjičenog, odnosno optuženog lica, te donošenja ispravne i zakonite odluke od strane suda kojom se krivična stvar rješava. S obzirom na procesne faze ili stadije krivičnog postupka (prethodni i glavni postupak), intencija je da se utvrdi primjena ovog načela u pojedinim procesnim fazama. Iako zakonodavac nije taksativno propisao ovo procesno načelo, analizom zakonskog teksta, odnosno procesnih odredbi primjećujemo da se ono artikuliše kroz cijeli krivični postupak, manje ili više u određenim procesnim fazama. Promatrano kroz prizmu donošenja ispravne i zakonite odluke suda, primjećujemo suštinsku ulogu i važnost kontradiktornosti (raspravnosti) između suprotstavljenih stranaka, odnosno njihovih navoda i argumenata (optužba i odbrana). S tim u vezi, kontradiktornost, odnosno raspravnost je u punom kapacitetu prisutna u fazi glavnog postupka, posebno na glavnom pretresu, odnosno dokaznom postupku kada se sučeljavaju dokazi optužbe i odbrane, te kritički preispituju u smislu zadovoljenja restriktivnih zakonskih uslova, odnosno pravilne primjene materijalnog i procesnog prava.

Ključne riječi: Načelo kontradiktornosti (raspravnosti), krivični postupak, prethodni postupak, glavni postupak.

1. Pojam, značaj i svrsishodnost načela kontradiktornosti (raspravnosti)

Prilikom razmatranja određenog pojma, odnosno osnovnog krivičnoprocesnog načela, njegove svrsishodnosti, praktične primjene i drugih procesnih odrednica i specifičnosti, prije svega neophodno je odrediti, odnosno formulirati i definisati taj pojam koji je u fokusu interesovanja. Značaj krivičnoprocesnih načela proizilazi

već iz njihove definicije kao sredstava koja su, po svojoj prirodi, dejstvu i obimu, pogodna za postizanje određenog cilja u njegovom postupku.¹ Definisanje načela kontradiktornosti, odnosno njegovog značenja, predstavlja polaznu osnovu za svestranije sagledavanje ovog krivičnoprocesnog načela koji zavređuje posebnu pažnju u savremenim krivičnoprocesnim sistemima u svijetu. U naučnoj literaturi prepoznajemo suštinski identična shvatanja i definicije ovog procesnog načela. Kontradiktornost (*od lat. contra – protivrječiti*) predstavlja mogućnost i pravo stranaka i obavezu suda da svakoj stranci obezbjedi da se izjasni o svakom dokazu, činjenici i svakom prijedlogu suprotne stranke (teza-antiteza), te da izloži svoj stav i ponudi zaključak, iako konačan zaključak daje sud.² Kontradiktorno raspravljanje postiže se omogućavanjem prava strankama da stavljaju svoje prijedloge (koji mogu biti specifični ili opšti), da postavljaju pitanja i iznose svoje mišljenje, te da izvode svoje dokaze.³

Sam pojam kontradiktornosti (raspravnosti) nije novina, već je riječ o pojmu koji prepoznajemo i identifikujemo u svakodnevnoj komunikaciji među ljudima u različitim životnim situacijama. U različitim sferama, odnosno oblastima ljudskog djelovanja i egzistencije, uobičajeno je da postoje različita ili oprečna mišljenja i stavovi o istim stvarima, događajima i procesima koji nas okružuju, a koji su predmet interesovanja, odnosno različitih rasprava. Različite protivrječnosti su sastavni dio naše svakodnevnice. Ovaj pojam je prisutan u naučnoj, stručnoj ali i opštoj javnosti, s obzirom da su zaista rijetke situacije kada postoji koncenzus, odnosno potpuno isti ili identični stavovi i mišljenja o različitim stvarima i društvenim fenomenima. S obzirom da generalno u pravnoj nauci i struci ne postoje konačna rješenja i odgovori koja nisu podvrgnuta kritičkom (pre) ispitivanju i provjeri, taj kritički sud preispitivanja je neophodno promatrati upravo iz ugla konradiktornosti ili raspravnosti različitih, odnosno oprečnih stavova o određenom pitanju koje je predmet diskusije. Zakonska rješenja su po svom sadržaju, svrsi i drugim specifičnostima, podložna, odnosno podvrgnuta naučno - stručnoj kritici, posebno u kontekstu preispitivanja kompatibilnosti sa realnim društvenim potrebama savremenog čovjeka. Suprotstavljene stranke kroz raspravu, iznošenjem suprotnih teza, za i protiv (teza-antiteza), imaju realnu mogućnost da iskristališu i donesu ispravnu odluku ili pronađu srazmjeran, odnosno adekvatan odgovor u odnosu na konkretnu stvar ili pitanje o kojem se raspravlja u konkretnom slučaju.

U tom kontekstu, u različitim raspravama, možemo primjetiti suprotstavljene stavove, teze (navode) među ljudima, preciznije među različitim stranama sa prisutnom intencijom pronalaženja i formulisanja najboljih rješenja i odgovora na

1 Jekić, Z, Škulić, M (2005) Krivično procesno pravo, Pravni fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, str. 15.

2 Stojanović, Z, Škulić, M, Delibašić, V (2018) Osnovi krivičnog prava, Krivično procesno pravo, Krivični postupak kroz praktičnu primenu, Knjiga II, JP Službeni glasnik, Beograd, str. 75.

3 Simović, M, Simović, V, Govedarica, M (2021) Krivično procesno pravo, Uvod i opšti dio, Šesto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću, str. 91.

određena pitanja i probleme koji su predmet rasprave. S druge strane, donošenje određenih odluka bez prethodne raspravnosti koja se ostvaruje kroz sučeljavanje različitih, odnosno suprotstavljenih stavova, navoda ili teza, po prirodi stvari bi bilo jednostrano i parcijalno. Parcijalan ili jednostran pristup prilikom razmatranja i sagledavanja određenog fenomena, stvari ili događaja onemogućava svestrano i sveobuhvatno sagledavanje i donošenje ispravne odluke. U centru pažnje je čovjek kao voljno biće u svojstvu aktivnog i pasivnog sudionika, odnosno aktera određenih društvenih procesa i događaja koji nas neposredno okružuju u svakodnevnom životu. Međutim, prilikom opšteg razmatranja ovog pojma neophodno je uspostaviti i naglasiti jasnu diferencijaciju u primjeni, cijeneći da kontradiktornost ili raspravnost možemo promatrati prije svega kroz prizmu svrsishodne upotrebe na planu postizanja društveno prihvatljivih i korisnih ciljeva i s druge strane, kroz prizmu destruktivne primjene, odnosno zloupotrebe od strane učesnika ili aktera koja se praktično operacionalizira kroz različite oblike opstrukcije.

Savremene krivično procesne sisteme u svijetu, odnosno krivične postupke nije moguće zamisliti bez primjene načela kontradiktornosti (raspravnosti), djelimično ili u punom kapacitetu u zavisnosti od procesne faze postupanja, a u vezi postupanja nadležnih krivičnoprocesnih subjekata, tačnije suprotstavljenih stranaka na planu rasvjetljavanja i rješenja određene krivične stvari i donošenja ispravne i zakonite odluke od strane suda.⁴ Također, ne smijemo ignorisati ili zanemariti značajan doprinos u primjeni načela kontradiktornosti (raspravnosti) u krivičnom postupku od strane pomoćnih ili sporednih krivičnoprocesnih subjekata (ovlaštena službena lica, branilac, svjedoci, vještak i dr.). U tom kontekstu, mogućnost krivičnopravnih stranaka da iznesu sopstveni stav o krivičnoj stvari, ali i da se izjasne o stavu suprotstavljene stranke, kao okosnice načela kontradiktornosti, čine ugaoni kamen postupka utvrđivanja odlučnih činjenica.⁵ Kontradiktornost je glavna, ako ne i najvažnija, odlika akuzatornog kaznenog postupka.⁶ Analizom zakonskog teksta, odnosno procesnih odredbi zakona o krivičnom postupku, primjećujemo da zakonodavac nije taksativno formulisao, odnosno propisao ovo procesno načelo, kao i da nije u katalogu osnovnih pojmova definisao njegovo značenje. Međutim, ovo procesno načelo ostvaruje se, odnosno

---

4 S obzirom na veoma dinamične i intenzivne reformske procese u zadnje dvije decenije, na današnjem stepenu krivičnog procesnog prava, ne može se prepoznati jasna linija razgraničenja, odnosno diferencijacije između pojedinih pravnih instituta koji predstavljaju mješavinu dva velika pravna sistema, evropskog kontinentalnog sistema i anglosaksonkse pravne tradicije, cijeneći da isti poprimaju univerzalnost sa određenim modifikacijama prilagođenim realnim specifičnostima pojedinih nacionalnih pravnih sistema. U tom kontekstu, neophodno je promatrati svrsishodnost i primjenu načela kontradiktornosti (raspravnosti) u krivičnom postupku.

5 Knežević, S (2012) Načelo kontradiktornosti (raspravnosti) u krivičnom postupku *Pravo - teorija i praksa*, Vol. 29, br. 7-9/12, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet privredna akademija, Novi Sad, str. 86.

6 Mrčela, M, Bilušić, I (2016) Konfrontacijska mjerila, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 23, broj 2/2016, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, str. 373.

proizilazi iz samog procesnog položaja koji se zasniva na propisanim ovlaštenjima koje je zakonodavac propisao nadležnom tužiocu, i s druge strane osumnjičenom, odnosno optuženom licu u krivičnom postupku na planu ostvarivanja procesnih funkcija optužbe i odbrane.

Osnovni preduslovi za realizaciju načela kontradiktornosti jesu: a) odvojenost glavnih krivičnoprocesnih funkcija; b) procesna ravnopravnost stranaka; c) prisustvo stranaka u krivičnom postupku, prilikom izvođenja procesnih radnji.⁷ U različitim krivično procesnim sistemima u svijetu primjećujemo prisutnost, odnosno primjenu ovog načela u različitim procesnim formama, s obzirom na različita zakonska rješenja kao i određene specifičnosti nacionalnog pravnog sistema, te da se pojedina zakonska rješenja u reformskim procesima prilagođavaju i modifikuju, kako bi se postigla adekvatnost zakonske norme ali i neposredan zakonski cilj. Svoje utemeljenje ovo načelo nalazi u pravilu rimskog prava – *audiatur et altera pars* (neka se čuje i druga strana).⁸ Međutim, u vezi prisutnosti, odnosno primjene ovog načela, primjećujemo da se ono ne primjenjuje na isti način, odnosno ne primjenjuje u punom kapacitetu u svim procesnim fazama, s obzirom na određene specifičnosti krivičnog postupka koji je kao takav normiran i uslovljen restriktivnim zakonskim uslovima. Ovo načelo, u našem krivičnom procesnom zakonodavstvu, u manjem ili većem obimu zastupljeno je u različitim stadijima krivičnog postupka. S tim u vezi, raspravno načelo ili načelo kontradiktornosti u pretežnoj mjeri je zastupljeno na glavnom pretresu, dok je u ograničenom obimu zastupljeno u prethodnom postupku (istraga i postupak optuživanja), u drugostepenom postupku kao drugoj procesnoj fazi glavnog postupka i u procesnim situacijama koje se odvijaju u pismenoj formi.

Naime, ovo načelo dolazi do izražaja, preciznije u punom kapacitetu se primjenjuje na glavnom pretresu kojom prilikom dolazi do izražaja kontradiktornost (raspravnost) sa intencijom suprotstavljenih stranaka da uvjere sud na nesumnjiv i pouzdan način u ispravnost stavova, odnosno navoda koje zastupaju. U anglosaksonskoj pravnoj tradiciji se koristi termin „izvan razumne sumnje“ kao dokazni standard koji se sve više koristi i kod nas, iako se ne radi o zakonskom pojmu, prilikom donošenja ispravne i zakonite odluke kojom se konkretna krivična stvar rješava. S obzirom na glavni predmet krivičnog postupka, intencija u primjeni ovog načela u krivičnom postupku jeste svestrano i sveobuhvatno sagledavanje određene krivične stvari od strane nadležnih krivičnoprocesnih subjekata kao suprotstavljenih stranaka koje imaju mogućnost, odnosno pravo da se izjasne o stavovima, odnosno navodima druge suprotstavljene strane (optužba i odbrana). Kontradiktornost, odnosno raspravnost se po prirodi krivične stvari nameće kao imperativ i proizilazi iz osnovnih procesnih funkcija optuživanja, odbrane i presuđenja. Primjena načela kontradiktornosti u našem krivičnom

7 Knežević, S (2023) Krivično procesno pravo, Opšti dio, Treće, izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Centar za publikacije, Niš, str. 84.

8 Mirkov, Ž (2020) Krivičnoprocedna načela u funkciji saslušavanja okrivljenog kao dokazne radnje, Civitas, god 10, br. 2, Fakultet za pravne i poslovne studije Dr Lazar Vrkatić, Novi Sad, str. 76.

postupku daje korisne rezultate, i to: a) stvara uslove i omogućuje utvrđivanje materijalne istine, b) pored utvrđivanja činjeničnog stanja, u krivičnom postupku se često javlja i potreba razjašnjenja izvjesnih pravnih pitanja, posebno prilikom podvođenja činjeničnog stanja pod odgovarajuće odredbe krivičnog zakona (npr. pitanje postojanja krivičnog djela, pitanje pravne kvalifikacije krivičnog djela), c) najposlije, iz načela kontradiktornosti rezultira jednaki tretman stranaka pred sudom.⁹

Navedena suštinska konceptualna suprotstavljenost teza, odnosno navoda se artikuliše po prirodi krivične stvari kroz cijeli krivični postupak (prethodni i glavni postupak), polazeći od osnovne funkcije tužioca koja se odnosi na krivično gonjenje i procesuiranje izvršilaca krivičnih djela (funkcija optužbe) i s druge strane funkcije odbrane (materijalna i formalna odbrana) koja se ostvaruje opovrgavanjem (pobijanjem/napadanjem) navoda optužbe. Također, načelo kontradiktornosti (raspravnosti) je usko povezano i uslovljeno sa drugim krivičnoprocesnim načelima (načelo akuzatornosti, načelo usmenosti, načelo neposrednosti i dr.), i u toj konstelaciji odnosa i njegovoj nepobitnoj procesnoj koheziji je nužno promatrati i njegovu svrsishodnost i praktičnu operacionalizaciju. Načela neposrednosti i raspravnosti su od posebnog značaja u raspravnom modelu postupka, imajući u vidu da se njihovim dosljednim sprovođenjem jača položaj odbrane što doprinosi stranačkoj ravnopravnosti i pravičnosti postupka u cjelini.¹⁰

2. Primjena načela kontradiktornosti (raspravnosti) u prethodnom postupku

Uvažavajući da načelo kontradiktornosti (raspravnosti) nije zastupljeno u istoj mjeri i na isti način u različitim procesnim fazama krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini, posebnu pažnju ćemo usmjeriti upravo na primjenu ili ostvarivanje ovog načela kao i njegovu svrsishodnost u određenim fazama postupanja nadležnih krivičnoprocesnih subjekata. U cilju potpunog i svestranog rasvjetljavanja i rješenja određene ili konkretne krivične stvari, zakonodavac je propisao krivičnoprocesne norme koje determiniraju okvir i pravno normiraju djelatnost krivičnoprocesnih subjekata u vezi sa neposrednim postupanjem i preduzimanjem odgovarajućih aktivnosti na planu realizacije krivičnoprocesnog zadatka.¹¹

9 Ilić, M (2001) Krivično procesno pravo, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, priredila Hajrija Sijerčić-Čolić, Pravni fakultet, Univerzitet u Sarajevu, str. 53-54.

10 Bajović, V (2020) Načelo neposrednosti kao paradigma pravičnosti raspravnog procesnog modela, *Harmonius*, god IX, br. 2020, *Harmonius - Akademija za pravne studije*, str. 29.

11 Karović, S, Simović, M (2020) Rasvjetljavanje i rješenje krivične stvari u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine - raskol između normativnog i stvarnog, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, Godina 10, Broj 10, Panevropski univerzitet „Aperion“, Banja Luka, str. 202.

S obzirom na prirodu, strukturu i druge specifičnosti krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini¹², isti se sastoji iz četiri procesne faze ili stadija i to: 1. istraga, 2. postupak optuživanja, 3. glavni pretres i 4. postupak po pravnim lijekovima, pri čemu istraga i postupak optuživanja čine prethodni postupak, dok glavni pretres i postupak po pravnim lijekovima čine glavni postupak. Suština prethodnog postupka se praktično operacionalizira kroz djelatnost nadležnih krivičnoprocesnih subjekata na planu rasvjetljavanja i razjašnjenja krivične stvari na nivou postojanja osnovi sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo (faza istrage), odnosno na nivou postojanja osnovane sumnje kao materijalnopravnog uslova za stavljanje pod optužbu i podizanje optužnice. Sasvim je jasno da ovo načelo u svom punom kapacitetu nije zastupljeno, odnosno prisutno u prethodnom postupku. S obzirom da dominantnu ili odlučujuću odluku na planu donošenja odluka od strane nadležnog tužioca kao najvećeg autoriteta u pogledu pokretanja i sprovođenja istrage, sprovođenja ili operacionalizacije određenih krivičnoprocesnih radnji kao i podizanja optužnice, ipak obrise ovog načela pronalazimo i ovoj procesnoj fazi postupanja.

Uvažavajući naprijed navedeno, prethodni postupak onemogućava da se određeno lice neopravdano izvodi pred sud, odnosno da se određena krivična stvar neopravdano iznosi pred sud, bez (dovoljno) potrebnih dokaza i zadovoljenja dokaznog standarda koji se manifestuje u postojanju višeg stepena sumnje, odnosno osnovane sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo od strane poznatog lica. Dosljedna primjena procesnih normi omogućava adekvatnu zaštitu kataloga prava i univerzalnih garancija osumnjičenog, odnosno optuženog lica u krivičnom postupku.¹³ U prethodnom postupku (istraga i postupak optuživanja) neophodno je naglasiti diferencijaciju između krivične stvari u nepravom smislu na nivou postojanja osnovi sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo (faza istrage) i krivične stvari u pravom smislu kada je zadovoljen dokazni standard, odnosno postojanje osnovane sumnje kao materijalnopravni uslov za podizanje optužnice (postupak stavljanja pod optužbu). S obzirom na pravnu prirodu, svrsishodnost, praktičnu primjenu, kao i nadležnost krivičnoprocesnih subjekata primjećujemo da se načelo kontradiktornosti (raspravnosti) ne ostvaruje u punom kapacitetu u određenim procesnim fazama, te je intencija autora upravo da za

12 Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine - „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/5, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 i 65/18; Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine - „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13, 59/14 i 74/20; Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske - „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21) i Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine - „Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“ br. 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07, 21/07, 27/14, 3/19 i 16/20.

13 Karović, S (2023) Savremeni izazovi u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine – očekivanja i stvarnost, Zbornik radova, Uporednopravni izazovi u savremenom pravu – in memoriam dr Stefan Andonović, urednik Jovana Rajić, Čalić, Institut za uporedno pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Beograd, str. 642.

potrebe ovog rada ukažu na primjenu u pojedinim procesnim faza i skrenu pažnju na određene razlike i specifičnosti.

a) Kontradiktornost (raspravnost) u fazi istrage

Istraga kao prva faza prethodnog postupka počinje nakon utvrđivanja postojanja osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo kao materijalnopravnog uslova za pokretanje, odnosno sprovođenje istrage od strane nadležnog tužioca. Pored postojanja osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo kao materijalnopravnog uslova, potrebno je zadovoljiti i drugi formalni uslov, a to je izdavanje naredbe o sprovođenju istrage od strane nadležnog tužioca. Tužilački koncept istrage u Bosni i Hercegovini prepoznaje tužioca kao jedinog zakonom ovlaštenog autoriteta za pokretanje i sprovođenje istrage, cijeneći da je zakonodavac znatno ili radikalno izmijenio uloge krivičnoprocesnih subjekata u fazi istrage zadnjom (opštom) reformom krivičnog procesnog zakonodavstva iz 2003. godine.

Kao što je već naglašeno, načelo kontradiktornosti (raspravnosti) nije zastupljeno u ovoj fazi u punom kapacitetu, polazeći od same prirode istrage, prije svega tajnost istrage. Iako se navedeno načelo proklamira u značajnom dijelu udžbeničke ali i literature s područja teorije krivičnog procesnog prava, treba kazati kako u sistemu kontinentalno – evropskog krivičnog postupka ono ne može u cijelosti biti implementirano s obzirom na njegov specifičan ustroj, a misleći tu prvenstveno na istragu kao relikat negdašnjeg inkvizitorskog postupka.¹⁴ Nadležni tužilac ima potpunu autonomnost i samostalnost prilikom utvrđivanja osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo, tako da nije obavezan prethodno obavijestiti sud o tome ili pribaviti bilo kakvu saglasnost ili dozvolu od strane suda. Također, osumnjičeno lice protiv kojeg je usmjerena određena krivična istraga u inicijalnoj ili početnoj fazi uopšte i nije obaviješteno da se protiv njega sprovodi istraga, odnosno sprovode određene aktivnosti (npr. prikupljanje obavještenja, vršenje određenih provjera, pribavljanje određene dokumentacije i dr.). U ovoj fazi postupanja nadležnog tužioca i ovlaštenih službenih lica kojima tužilac značajne istražno-dokazne aktivnosti povjerava na izvršenje, odnosno realizaciju, načelo kontradiktornosti (raspravnosti) nije uopšte zastupljeno iz prostog razloga što osumnjičeno lice uopšte i ne zna da se protiv njega sprovodi istraga, ne zna šta mu se stavlja na teret, pravna kvalifikacija krivičnog djela, činjenični opis i dr. Dakle, u ovoj fazi postupanja tužioca i ovlaštenih službenih lica, osumnjičeno lice kao i eventualno njegov branilac koji ostvaruje formalnu odbranu nema mogućnost da se suprotstavi stavovima suprotne stranke, odnosno nema mogućnost da iznese vlastiti ili sopstveni stav u odnosu na krivičnu stvar u nepravom smislu.

Također, u ovoj fazi postupanja ne ostvaruje se ni pravo na odbranu osumnjičenog u istrazi što se po prirodi stvari odnosi i na nemogućnost

¹⁴ Halilović, H (2019) Krivično procesno pravo, Knjiga prva: Uvod i temeljni pojmovi, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu, str. 60.

ostvarivanja načela kontradiktornosti. O sprovođenju istrage sud se upoznaje tek nakon podnošenja prijedloga, odnosno zahtjeva nadležnog tužioca prema sudu, tačniji sudiji za prethodni postupak u cilju pribavljanja naredbe za sprovođenje određene krivičnoprocesne radnje (radnje dokazivanja, posebne istražne radnje). U toj fazi odlučivanja sud, odnosno sudija za prethodni postupak koji razmatra opravdanost prijedloga, odnosno zahtjeva, prvi put se upoznaje ili obaviještava o postojanju osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo. Opštepoznato je da se određene opšte radnje dokazivanja mogu preduzimati po naredbi nadležnog tužioca, odnosno bez prethodnog pribavljanja naredbe nadležnog suda (npr. vršenje uviđaja, saslušanje svjedoka). S druge strane, osumnjičeno lice kao i eventualno njegov branilac prilikom sprovođenja određenih dokaznih radnji, odnosno krivičnoprocesnih radnji se obavještavaju o razlozima sprovođenja tih radnji, i to je praktično prvo saznanje ili obavještavanje osumnjičenog lica o njegovom krivičnoprocesnom statusu. U samoj suštini načela kontradiktornosti je pružanje mogućnosti optuženom da se suprotstavi optužnoj tezi ovlaštenog tužioca, pri čemu mogućnost oponiranja optuženog prema tužiocu kao suprotnoj stranki u krivičnom postupku nije propisana u odnosu na početnu aktivnost ovlaštenog tužioca kojom se ulazi u krivičnu proceduru. Naime, kada je u pitanju istražni stadij krivičnog postupka, treba istaći da je ostvarenje načela kontradiktornosti limitirano već u samoj inicijalnoj fazi ovog stadija krivičnog postupka kroz nemogućnost optuženog i njegovog branioca da izjave bilo kakvo pravno sredstvo protiv naredbe o provođenju istrage, koju donosi ovlašteni tužilac, kojim bi pokrenuli postupak preispitivanja osnovanosti pokretanja istrage. Na takvo što ukazuje odredba iz člana 181.st.1.ZKP BiH po kojoj naredba postaje izvršna odmah po donošenju, osim ako donosilac naredbe nije drugačije odredio.

U kontekstu razmatranja ostvarivanja načela kontradiktornosti (raspravnosti) u fazi istrage kao prvog stadija prethodnog postupka, posebnu pažnju zavređuje ispitivanje osumnjičenog kao opšta radnja dokazivanja u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine u vezi ostvarivanja ovog načela, s obzirom da je zakonodavac u članu 78 stav 2. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine propisao da će se na početku ispitivanja osumnjičenom saopštiti za koje krivično djelo se tereti i osnove sumnje protiv njega, a poučiče se i o propisanim pravima.¹⁵ Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog mora zadovoljavati propisane (restriktivne) uslove i takav zapisnik se može koristiti kao prihvatljiv dokaz za efikasno vođenje i okončanje krivičnog postupka. U vezi ostvarivanja načela kontradiktornosti

¹⁵ Usljed nemogućnosti optuženog i njegovog branioca da podnesu prigovor na donijetu naredbu o provođenju istrage, procesna odredba iz člana 78.st.2.ZKP BiH predstavlja početak ostvarivanja načela kontradiktornosti u krivičnoj proceduri, odnosno u prvoj fazi prethodnog postupka, pri čemu kršenje ove odredbe ima direktne implikacije na krajnji ishod, odnosno osnovanost optužbe. Naime, shodno navedenoj procesnoj odredbi, u slučaju da osumnjičeni u fazi istrage ne bude ispitan, odnosno ne bude mu saopšteno za koje krivično djelo se tereti i osnove sumnje protiv njega, a optužnica bude potvrđena, Sud je dužan donijeti na osnovu odredbe člana 283.tačka e.) ZKP BiH, presudu kojom se optužba odbija (Presuda Vijeća Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine, broj: S1 2K 002596 14 Kžk od 15.07. 2015. godine).

(raspravnosti) pored ispitivanja osumnjičenog kao opšte radnje dokazivanja u krivičnom postupku, osumnjičeni se u toku istrage može suočiti sa svjedokom iz čega proizilazi da se može izjasniti o navodima svjedoka koji ga terete ali i da iznese sve činjenice koje mu idu u korist. Analizom navedenog člana u stavu 2. tačka c) primjećujemo da je zakonodavac propisao da se osumnjičeni može izjasniti o djelu koje mu se stavlja na teret i iznijeti sve činjenice i dokaze koji mu idu u korist i ako to učini u prisustvu branioca, da je takav njegov iskaz dopušten kao dokaz na glavnom pretresu i da bez njegove saglasnosti može biti pročitani i korišćen na glavnom pretresu. Ono što je važno naglasiti u kontekstu primjene ovog procesnog načela jeste da će se osumnjičeno lice ispitati prije okončanja istrage od strane nadležnog tužioca i (ili) ovlaštenih službenih lica po ovlaštenju nadležnog tužioca. Iz navedenog proizilazi da osumnjičeno lice ima mogućnost da se prvi put u istrazi suprotstavi stavu suprotne stranke, odnosno tužioca koji je izdao naredbu za sprovođenje istrage kao i naredio sprovođenje određenih krivičnoprocesnih radnji, uključujući sprovođenje krivičnoprocesnih radnji za koje je propisano pribavljanje naredbe od strane nadležnog suda. U ovoj fazi se ostvaruje pravo na materijalnu i formalnu odbranu, a samim tim se ostvaruje i djelimično načelo kontradiktornosti (raspravnosti), cijeneći da je tužilac *dominus litis* u prvoj procesnoj fazi prethodnog postupka, odnosno da u fazi istrage dominantnu istražno-dokaznu ulogu ima nadležni tužilac koji rukovodi istom i vrši nadzor nad radom ovlaštenih službenih lica koja po njegovom nalogu (naredbi) sprovode na provedbenom nivou određene krivičnoprocesne radnje (radnje dokazivanja, posebne istražne radnje).

Pored navedenog, značajno je istaći da je zakonodavac u članu 78 stav 5. istog zakona, propisao ako se osumnjičeni dobrovoljno odrekne prava da ne odgovara na postavljena pitanja, mora mu se i u tom slučaju omogućiti da se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji mu idu u korist. U vezi ostvarivanja načela kontradiktornosti (raspravnosti) značajno je naglasiti i član 78. stav 2. tačka d) istog zakona, u kojem je zakonodavac propisao da osumnjičeno lice ima pravo u toku istrage razmatrati spise i razgledati pribavljene predmete koji mu idu u korist, osim ako je riječ o spisima i predmetima čije bi otkrivanje moglo dovesti u opasnost cilj istrage. Međutim, navedena odredba po svom sadržaju izaziva određene nejasnoće i dileme praktične prirode, s obzirom da nadležni tužilac autonomno i samostalno vrši procjenu i odlučuje koje spise i predmete će omogućiti na uvid, odnosno razgledanje osumnjičenom licu, a koje neće jer bi takvo otkrivanje moglo dovesti u opasnost cilj istrage. S obzirom da nadležni tužilac neće omogućiti razgledanje svih raspoloživih spisa, odnosno predmeta, primjećujemo da će takva odluka uticati i na (ne)ostvarivanje ovog načela koje je predmet interesovanja u ovom radu.

Također, značajno je navesti i član 47. stav 1. istog zakona koji je kompatibilan prethodno navedenoj zakonskoj odredbi, članu 78. stav 2 tačka d) istog zakona, a koji propisuje pravo branioca da pregleda spise i dokumentaciju. S druge strane, postavlja se intrigantno pitanje procesne naravi, da li će nadležni tužilac namjerno

onemogućiti razgledanje spisa i predmeta koji su odlučujući, odnosno ključni sa aspekta utvrđivanja, odnosno dokazivanja postojanja krivičnog djela i krivice u konačnici, cijeneći da je on apsolutni autoritet u fazi istrage. Dakle, kritički promatrano, nadležni tužilac ima realnu mogućnost da omogući uvid, odnosno razmatranje spisa i predmeta koji su manje relevantni i važni promatrano kroz prizmu dokaznog prava. Dominantna istražna dokazna uloga nadležnog tužioca koja proizilazi iz njegove rukovodne i nadzorne uloge u vezi njegovog autonomnog i samostalnog vršenja procjene i donošenja odluka u fazi istrage, onemogućava ostvarivanje prava na odbranu u punom procesnom kapacitetu što se svakako neposredno odražava i na (ne)ostvarivanje načela kontradiktornosti (raspravnosti) u punom procesnom kapacitetu, u ovoj procesnoj fazi. Načelo kontradiktornosti je pretpostavka za ostvarenje procesne ravnoteže stranaka u krivičnom postupku koja se materijalizuje kroz jednakost oružja stranaka i ovo načelo je u direktnoj funkciji ostvarenja temeljnog prava optuženog - prava na odbranu. Pravo odbrane koje se u znatnoj mjeri ostvaruje putem načela kontradiktornosti temelji se na pravu optuženog da ispituje svjedoka optužbe, kao i svjedoka odbrane pod istim uslovima. Pravo optuženog da ispituje svjedoka optužbe temelji se na mogućnosti optuženog da ospori iskaz i diskredituje tvrdnju svjedoka optužbe, pri čemu je pretpostavka za realizaciju ovog prava odbrane da optuženi i njegov branilac prisustvuju ispitivanju svjedoka optužbe i istom postavljaju pitanja u oba stadija krivičnog postupka, odnosno kako u toku prvog ispitivanja u istrazi, tako i kasnije na glavnom pretresu.¹⁶ Puno ostvarivanje jednakosti oružja stranaka u krivičnom postupku i u okviru istog prava na odbranu podrazumjeva i da stranke u postupku mogu predlagati dokaze, kao i da budu upoznate sa svim dokazima suprotne strane. Od ostvarivanja ovih garancija, koje omogućuju jednakost oružja i kontradiktornost stranaka u krivičnom postupku zavisi djelotvornost, odnosno efikasnost prava na odbranu optuženog.¹⁷

b) Kontradiktornost (raspravnost) u fazi postupka optuživanja

Nakon sprovođenja istrage slijedi postupak stavljanja pod optužbu, odnosno podizanje optužnice od strane nadležnog tužioca protiv poznatog lica, ukoliko iz prikupljenih dokaza proizilazi postojanje osnovane sumnje koja upućuje na

¹⁶ Uskraćivanje odbrani da unakrsno ispituje svjedoka optužbe čiji su iskazi samo pročitani na glavnom pretresu predstavlja direktno kršenje procesne jednakosti stranaka. Shodno tome, na iskazima svjedoka čiji su iskazi samo pročitani na glavnom pretresu ne može se zasnivati presuda u odlučujućem dijelu (Rješenje vijeća Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine, broj: X-KRŽ-05/139 (1) od 15.03.2010. godine) Razlozi za ovakvu zakonsku regulativu proizilaze iz koncepta pravičnog suđenja koje proklamuju najvažniji međunarodni dokumenti o ljudskim pravima - Evropska konvencija o ljudskim pravima (član 6.st.3.tač.d), kao i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (čl.14.st.3.tač.e) koji propisuju, odnosno omogućavaju svakom ko je optužen za krivično djelo da ima pravo da ispituje svjedoka suprotne strane, odnosno da unakrsno ispita svjedoka optužbe, što afirmiše načelo kontradiktornosti na glavnom pretresu i potvrđuje njegov značaj u kontekstu potpunog ostvarivanja prava na odbranu optuženog.

¹⁷ Ivičević, Karas, E (2013) Dokazna snaga rezultata istrage prema prijedlogu novele Zakona o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, broj 2/2013, str.694.

zaključak da je izvršeno određeno krivično djelo. S druge strane, istraga se može okončati i na drugi način, tačnije obustavom istrage od strane nadležnog tužioca ako nije zadovoljen materijalnopравни uslov (osnovana sumnja) za podizanje optužnice. Međutim, primjećujemo da i u ovoj procesnoj fazi prethodnog postupka dominantnu ulogu na planu vršenja procjene i donošenja odluke o podizanju optužnice pripada nadležnom tužiocu koji autonomno i samostalno donosi odluku. Također, evidentno je da postoji i kontrolna uloga suda, odnosno sudije za prethodno saslušanje koji nakon prijema i uvida u optužni akt utvrđuje da li isti zadovoljava sve restriktivne zakonske uslove, te u zavisnosti od navedenog donosi odluku o (ne)potvrđivanju optužnice.¹⁸ Shodno navedenom, a cijeneći prije svega zakonom propisana ovlaštenja nadležnih krivičnoprocesnih subjekata u ovoj procesnoj fazi, primjećujemo da se načelo kontradiktornosti (raspravnosti) ne primjenjuje zbog nemogućnosti osumnjičenog, odnosno njegovog branioca koji ostvaruje njegovu formalnu odbranu da utiče ili se na određen način suprotstavi donošenju odluke nadležnog tužioca u vezi stavljanja pod optužbu, odnosno podizanja optužnice.

Također, pored neostvarivanja načela kontradiktornosti (raspravnosti), evidentno je da se u ovoj procesnoj fazi ne ostvaruje u punom kapacitetu pravo na odbranu. Nakon potvrđivanja optužnice, sudija za prethodno saslušanje dostavlja optužnicu optuženom i njegovom braniocu.¹⁹ Načelo kontradiktornosti (raspravnosti) moguće je djelimično promatrati kroz primjenu prethodnih prigovora s obzirom da je zakonodavac propisao razloge za prigovor i odluku o prigovoru. Prethodnim prigovorima se: a) osporava nadležnost, b) ističu okolnosti iz člana 224. stav (1) tačka d) ovog zakona, c) ukazuje na formalne nedostatke u optužnici, d) osporava zakonitost dokaza, e) zahtijeva spajanje ili razdvajanje postupka, f) osporava odluka o odbijanju zahtjeva za postavljanje branioca na osnovu člana 46. stav (1) ovog zakona.²⁰ Iz naprijed navedenog primjećujemo da se prethodni prigovori po svom sadržaju i prirodi primarno odnose na formalni aspekt optužnog akta, odnosno optužnice, te iz tog razloga smatramo da se ovo načelo ostvaruje djelimično.

---

18 Detaljnije vidjeti član 228. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine - Odlučivanje o optužnici. U ovoj fazi postupanja odlučujuću ulogu ima sudija za prethodno saslušanje u vezi potvrđivanja ili odbijanja svih ili pojedinih tačaka optužnice u propisanim rokovima. Potvrđivanje optužnice od strane sudije za prethodno saslušanje praktično omogućava procesnu transformaciju ili prelazak u sljedeću procesnu fazu odnosno glavni postupak, tj. glavni pretres kada se određena krivična stvar u pravom smislu iznosi i optuženi izvodi pred sud. S druge strane, kontrolna uloga suda koja se operacionalizira kroz nadležnost sudije za prethodno saslušanje u vezi odlučivanja o optužnici, mora zadovoljiti svrhu, kako bi se izbjeglo neopravdano vođenje krivičnog postupka (glavni postupak). U tom kontekstu, posebnu pažnju u vezi svestranog sagledavanja i sveobuhvatne analize, zavređuju krivični predmeti koji u konačnici rezultiraju oslobađajućom presudom.

19 Član 228. Stav 4. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

20 Član 223. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

3. Primjena načela kontradiktornosti (raspravnosti) u glavnom postupku

Kao što se može zaključiti iz naprijed navedenog, nakon okončanja prethodnog postupka, tačnije nakon potvrđivanja optužnice od strane sudije za prethodno saslušanje slijedi sljedeća procesna faza, a to je glavni postupak koji obuhvata glavni pretres i podnošenje pravnih lijekova. U pogledu primjene ili ostvarivanja načela kontradiktornosti (raspravnosti) u prethodnom i glavnom postupku postoji značajna razlika, s obzirom da nakon potvrđivanja optužnice se u punom kapacitetu ostvaruje pravo na odbranu ali istovremeno dolazi do izražaja i ostvarivanje kontradiktornosti, odnosno raspravnosti između suprotstavljenih stranaka, s jedne strane nadležnog tužioca i s druge strane osumnjičenog (materijalna odbrana), odnosno njegovog branioca koji ostvaruje njegovu formalnu odbranu.

a) Primjena načela kontradiktornosti (raspravnosti) na glavnom pretresu

Zastupljenost raspravnog načela na glavnom pretresu u krivičnom procesnom zakonodavstvu BiH (kako na državnoj, tako i na entitetskoj i razini Brčko distrikta BiH) naročito je došla do izražaja sa uvođenjem novog toka dokaznog postupka, a što je rezultat novih zakonskih rješenja od 2003. godine. Naime, uvođenjem novog toka dokaznog postupka, po kojem se dokazi na glavnom pretresu izvode onom redom kojim se daje inicijativa suprotstavljenim stranama u postupku, izražena je težnja da se pruži prilika suprotstavljenim stranama u postupku da iznesu svoje navode i kritički se osvrnu, odnosno pobiju navode suprotne strane. Pored navedenog, veća zastupljenost raspravnog načela na glavnom pretresu u našem krivičnom procesnom zakonodavstvu je i rezultat još jedne promjene po kojoj je uz sudsko ispitivanje svjedoka i vještaka prihvaćeno i stranačko ispitivanje ovih osoba, i to tako da se primat daje upravo stranačkom ispitivanju. Na taj način, pravo ispitivanja je dato strankama (i braniocu) u obliku direktnog, unakrsnog i dodatnog ispitivanja.

Uvažavajući da se u glavnom postupku, tačnije glavnom pretresu iznosi krivična stvar u pravom smislu pred sud, te da dokazni postupak kao njegov centralni stadij ili faza predstavlja suštinski spor ravnopravnih stranaka, u ovoj procesnoj fazi ne postoje limiti ili ograničenja koja su postojala u prethodnom postupku (istraga i postupak optuživanja), gdje je dominantnu ali i superiornu ulogu imao nadležni tužilac. U glavnom postupku dolazi do izražaja upravo ravnopravnost stranaka, tako da istovremeno i kontradiktornost, odnosno raspravnost zaprima jednu sasvim drugu procesnu dimenziju kojom prilikom svaka strana ima realnu procesnu mogućnost da iznese sopstveni stav i navode kao i da se izjasni na stavove i navode druge stranke u odnosu na konkretna procesna pitanja koja su važna i odlučujuća sa aspekta efikasnog vođenja i okončanja krivičnog postupka. Zbog toga se u glavnom postupku, odnosno na glavnom pretresu ostvaruje puna primjena raspravnog načela iz razloga što ovo načelo,

u sadržajnom smislu, omogućava strankama u postupku da pred sudom iznose svoje navode i argumente za njih, kao i da se izjasne o navodima suprotne stranke, prije nego što sud donese odluku povodom onog što je predmet raspravljanja u postupku.²¹ S obzirom na prirodu krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini, teret dokazivanja ima nadležni tužilac koji samim iznošenjem određene krivične stvari ima teret da na temelju prikupljenih dokaza opravda vlastiti krivičnopravni zahtjev, odnosno optužni akt. Međutim, u glavnom postupku nadležni tužilac sa druge strane ima ravnopravnu stranku koja upravo kroz operacionalizaciju načela kontradiktornosti (raspravnosti) nastoji da razjasni određena procesna pitanja koja su primarno usmjerena na ostvarivanje prava na odbranu u punom kapacitetu i opovrgavanje navoda optužbe. U ovoj procesnoj fazi optuženi, odnosno njegov branilac imaju uvid, odnosno pred sobom sve dokaze koji terete optuženog, a u vezi postojanja obilježja bića konkretnog krivičnog djela što nije bio slučaj u fazi prethodnog postupka, tačnije istrage kada je nadležni tužilac imao mogućnost da ograniči pristup, odnosno uvid pojedinim, uglavnom ključnim dokazima (predmeti, dokumenti i dr.).

Analizom odredbi koje determiniraju procesno postupanje nadležnih subjekata na glavnom pretresu, tačnije dokaznom postupku, primjećujemo da je zakonodavac upravo kroz te procesne odredbe (direktno, unakrsno i dodatno ispitivanje) artikulirao ovo načelo, kako bi se određena krivična stvar u potpunosti razjasnila i rasvijetlila, odnosno kako bi sud stekao uvjerenje i donio ispravnu i zakonitu odluku kojom se konkretna krivična stvar rješava. S obzirom da je zakonodavac dozvolio, odnosno propisao direktno, unakrsno i dodatno ispitivanje, očigledno je da je intencija da se određena krivična stvar u potpunosti razjasni, odnosno rasvijetli, da se navodi stranaka (optužba i odbrana) ukrste i „filtriraju“ kroz prizmu kontradiktornosti, kako bi se određena krivična stvar svestrano i sveobuhvatno sagledala, a dokazi suprotnih stranaka koji idu u korist i teret optuženog kritički preispitali, prije donošenja ispravne i zakonite odluke. Pored naprijed navedenog, izvođenje dokaza, odnosno njihov redoslijed izvođenja ukazuje na primjenu ovog načela, odnosno kontradiktornost (raspravnost) kojom prilikom se dokazi optužbe i odbrane kontradiktorno izvode, tako da svaka stranka ima mogućnost da iznese određene dokaze ali i da se izjasni, tačnije suprotstavi dokazima suprotne stranke (replika, duplika). Osim ako sudija, odnosno vijeće u interesu pravde ne odredi drugačije, dokazi se na glavnom pretresu izvode sljedećim redom: a) dokazi optužbe, b) dokazi odbrane, c) dokazi optužbe kojima se pobijaju navodi odbrane (replika), d) dokazi odbrane kao odgovor na pobijanje (duplika), e) dokazi čije je izvođenje naredio sudija, odnosno vijeće, f) sve dokaze relevantne za izricanje krivičnopravne sankcije.²²

Iz navedenog primjećujemo da nadležni tužilac u ovoj procesnoj fazi nema dominantnu ili superiornu ulogu i praktično na temelju pribavljenih dokaza nastoji

21 Sijerčić - Čolić, H (2012): Krivično procesno pravo, knjiga I, treće izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet, Sarajevo, str.101.

22 Član 261. stav 2. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

da krivičnopravni zahtjev, odnosno optužni akt u procesnom kontekstu učini opravdanim i svrsishodnim. Neuspjeh postupajućeg tužioca u vezi sa nemogućnošću zadovoljenja standarda dokazivanja u smislu postojanja obilježja bića konkretnog krivičnog djela na određen način devalvira i obezvređuje cjelokupne istražne i dokazne aktivnosti na planu prikupljanja, odnosno, pribavljanja dokaza.²³ U pravilu, svi dokazi trebaju biti izvedeni u prisustvu optuženog na glavnom pretresu, radi poštivanja načela kontradiktornosti postupka.²⁴ Dakle, kroz načelo kontradiktornosti (raspravnosti) svi dokazi optužbe su podložni raspravi, a u cilju kritičkog preispitivanja osnovanosti krivičnopravnog zahtjeva nadležnog tužioca i opovrgavanja navoda optužbe od strane odbrane. Načelo kontradiktornosti se sastoji u pravu svake procesne stranke da se izjasni o procesnim radnjama protivne stranke pre nego što nadležni sud na tim procesnim radnjama utemelji odluku.²⁵

b) Primjena načela kontradiktornosti (raspravnosti) prilikom podnošenja pravnih lijekova

Također, pored glavnog pretresa kao prve faze glavnog postupka, neophodno je naglasiti da se ovo načelo primjenjuje i u sljedećoj procesnoj fazi glavnog postupka, žalbenom postupku u kojem se ostvaruje dostavljanjem žalbe protivnoj stranci radi davanja odgovora na nju. Žalba je u bosansko-hercegovačkim krivičnim postupcima ustanovljena kao redovan, jedinstven, suspenzivan, devolutivni, ekstenzivni, dvostrani i potpuni pravni lijek protiv presuda i rješenja donijetih u prvostepenom sudskom postupku.²⁶ Kroz prizmu kontradiktornosti (raspravnosti) moguće je promatrati djelovanje nadležnih procesnih subjekata prilikom podnošenja pravnih lijekova, kako bi se pravilnom primjenom materijalnog i procesnog prava otklonile određene procesne anomalije. Procesna rješenja o mogućnosti stranaka da prisustvuju sjednici vijeća na kojoj se odlučuje o žalbi, kao i da, u skladu sa članom 304.st.3.ZKP BiH, predlažu čitanje spisa i daju objašnjenja za navode u žalbi i odgovoru, potvrđuju da ova faza glavnog postupka u značajnoj mjeri korespondira sa osnovnim postulatima načela kontradiktornosti. Dakle, i u ovoj se fazi kritički preispituje odluka suda sa intencijom suprotstavljenih stranaka da iskoriste mogućnost podnošenja pravnih

²³ Karović, S, Simović, M (2021) Kvalitativna komponenta u radu procesnih subjekata kao faktor efikasnosti krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini, Revija za kriminologiju i krivično pravo, br. 2/2021, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, str. 53.

²⁴ Simović, M, Babić, M, Simović, V (2019) Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije - druga knjiga, Privredna štampa, Sarajevo, str.355.

²⁵ Matijašević Obradović J, Subotin M (2020) Načelo kontradiktornosti kao opšti element prava na pravičan postupak u praksi krivičnog suda Srbije i Evropskog suda za ljudska prava, Pravo - teorija i praksa, Godina XXXVII, br. 1/20, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet privredna akademija, Novi Sad, str. 34.

²⁶ Govedarica, M (2024) Pravni lijekovi u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini, JP Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, a.d Istočno Novo Sarajevo, str. 11.

lijekova, odnosno iznesu svoje navode i argumente kao i da se izjasne o navodima suprotne stranke.

Ova druga faza glavnog postupka, kroz pružanje mogućnosti procesnim strankama u postupku da drugostepenom sudu, pri preispitivanju odluke prvostepenog krivičnog suda, ukazuju na određene nepravilnosti ili greške suda u donošenju odluke o konkretnoj krivičnoj stvari, takođe je u funkciji zaštite raspravnog načela ili načela kontradiktornosti. Naime, u ovoj drugoj fazi glavnog postupka može se od strane procesnih stranaka u postupku, pri podnošenju pravnog lijeka, odnosno žalbe, u žalbenom osnovu ukazati na određene nepravilnosti i greške pri donošenju sudske odluke o krivičnoj stvari koje su u uskoj vezi sa ovim načelom. U tom smislu, nepoštivanje, odnosno neprimjenjivanje načela kontradiktornosti od strane suda na glavnom pretresu, na koji se ukazuje u žalbenom postupku, dobija svoju potvrdu onda kada se optuženi i njegov branilac, pri osporavanju, odnosno pobijanju sudske odluke pri podnošenju žalbe pozivaju na postojanje apsolutno bitne povrede odredaba krivičnog postupka kao žalbenog osnova iz čl. 297. st. 1. tač.c. ZKP BiH koji se odnosi na održavanje glavnog pretresa bez prisustva osobe čije je prisutnost na glavnom pretresu obavezna, a u vezi sa članom 247. ZKP BiH koji se odnosi na zabranu suđenja u odsustvu optuženog²⁷ kao jedne od strana u ravnopravnom sporu stranaka pred sudom u krivičnom postupku.

4. Zaključak

Aktualiziranje i problematiziranje primjene načela kontradiktornosti (raspravnosti) u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine proizilazi iz same procesne prirode ovog načela ali i njegove uloge i važnosti na planu svestranog i sveobuhvatnog sagledavanja određene krivične stvari, uloge i odnosa osumnjičenog, odnosno optuženog lica, te donošenja ispravne i zakonite odluke od strane suda kojom se konkretna krivična stvar koja je predmet krivičnog postupka u konačnici rješava. Iz naprijed navedenog proizilazi da se ovo načelo ne primjenjuje u punom kapacitetu u svim procesnim fazama, s obzirom na prirodu i određene specifičnosti krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini. Naime, primjećujemo da se ovo načelo djelimično primjenjuje u prethodnom postupku, tačnije u fazi istrage i postupku optuživanja, odnosno podizanja optužnice,

---

27 Naše krivičnoprocesno zakonodavstvo, odnosno državno i entitetska, te distriktno krivičnoprocesno zakonodavstvo zabranjuju suđenje u odsustvu optuženog, te je isto propisano kao jedna od bitnih povreda odredaba krivičnog postupka koja se odnosi na održavanje pretresa bez prisustva osoba, u koje spada i optuženi, čija je prisutnost na glavnom pretresu obavezna. Zabrana suđenja u odsustvu optuženog koja je normirana procesnom odredbom iz člana 297.st.1.tač.c. ZKP BiH o održavanju pretresa bez osobe čija je prisutnost na glavnom pretresu obavezna kao bitna povreda procesnih odredaba krivičnog prava u značajnoj mjeri odstupa od načela kontradiktornosti, čime se otežava i ne doprinosi potpunom i adekvatnom rasvjetljavanju i rješenju određene krivične stvari i shodno tome donošenju pravilne i zakonite sudske odluke.

cijeneći da u prethodnom postupku dominantna istražno - dokazna uloga pripada nadležnom tužiocu, posebno u dijelu koji se odnosi na donošenja odluku u vezi pokretanja i sprovođenja istrage, sprovođenja određenih krivičnoprocesnih radnji, tužilačke procjene prikupljenih dokaza u istrazi i donošenja odluke o stavljanju pod optužbu. Naime, konspirativnost (tajnost) ali i druge specifičnosti istrage kao prve procesne faze prethodnog postupka praktično onemogućava ostvarivanje ovog načela u punom kapacitetu. Također, nadležni tužilac autonomno i samostalno vrši tužilačku procjenu i donosi odluku na temelju prikupljenih dokaza o stavljanju pod optužbu, odnosno podizanju optužnice. U vezi sa tim, neophodno je uspostaviti određene kontrolne, odnosno nadzorne mehanizme prilikom donošenja odluka od strane nadležnog tužioca na planu kritičkog preispitivanja, kako bi se spriječile moguće nepravilnosti ali i eventualni razni oblici zloupotrebe, odnosno samovolje u postupanju. U tom kontekstu neophodno je napomenuti da procesni zakoni u Bosni i Hercegovini na sva četiri nivoa, propisuju dužnost suda, tužioca i drugih organa koji učestvuju da sa jednakom pažnjom ispituju i utvrđuju kako činjenice koje terete osumnjičenog, odnosno optuženog, tako i one koje im idu u korist. Također, postavlja se pitanje svrsishodnosti prethodnih prigovora na optužnicu, nakon potvrđivanja optužnice od strane sudije za prethodno saslušanje, u kontekstu primjene načela kontradiktornosti (raspravnosti)..

Međutim, ovo načelo se ostvaruje u punom kapacitetu u glavnom postupku, posebno na glavnom pretresu, odnosno dokaznom postupku kada stranke imaju mogućnost iznošenja svojih stavova, navoda i argumenata kao i mogućnost da se izjasne o navodima suprotne stranke. U tom kontekstu, potrebno je posebno apostrofirati, odnosno naglasiti procesnu važnost direktnog, unakrsnog i dodatnog ispitivanja koje praktično omogućava kritičko preispitivanje i svestrano sagledavanje krivične stvari ali i svojstva optuženog lica, odnosno njegov odnos prema krivičnom djelu i druge specifičnosti relevantne i važne za ispravno i zakonito donošenje odluke od strane suda kojom se konkretna krivična stvar rješava.

LITERATURA:

1. Bajović, V (2020) Načelo neposrednosti kao paradigma pravičnosti raspravnog procesnog modela, *Harmonius*, god IX, br. 2020, Harmonius - Akademija za pravne studije;
2. Govedarica, M (2024) *Pravni lijekovi u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini*, JP Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, a.d, Istočno Novo Sarajevo;
3. Halilović, H (2019) *Krivično procesno pravo*, Knjiga prva: Uvod i temeljni pojmovi, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu;

4. Ilić, M (2001) Krivično procesno pravo, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, priredila Hajrija Sijerčić-Čolić, Pravni fakultet, Univerzitet u Sarajevu;
5. Ivičević, Karas, E (2013) Dokazna snaga rezultata istrage prema prijedlogu novele Zakona o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, broj 2/2013, str.694.
6. Jekić, Z, Škulić, M (2005) Krivično procesno pravo, Pravni fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu;
7. Karović, S (2023) Savremeni izazovi u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine – očekivanja i stvarnost, Zbornik radova, Uporednopravni izazovi u savremenom pravu – in memorian dr Stefan Andonović, urednik Jovana Rajić, Čalić, Institut za uporedno pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Beograd;
8. Karović, S, Simović, M, M (2020) Rasvjetljavanje i rješenje krivične stvari u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine - raskol između normativnog i stvarnog, Godišnjak Fakulteta pravnih nauka, Godina 10, Broj 10, Panevropski univerzitet „Aperion“, Banja Luka;
9. Karović, S, Simović, M, M (2021) Kvalitativna komponenta u radu procesnih subjekata kao faktor efikasnosti krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini, Revija za kriminologiju i krivično pravo, br. 2/2021, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd;
10. Knežević, S (2012) Načelo kontradiktornosti (raspravnosti) u krivičnom postupku Pravo - teorija i praksa, Vol. 29, br. 7-9/12, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet privredna akademija, Novi Sad;
11. Knežević, S (2023) Krivično procesno pravo, Opšti dio, Treće, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Centar za publikacije, Niš;
12. Matijašević Obradović, J, Subotin, M (2020) Načelo kontradiktornosti kao opšti element prava na pravičan postupak u praksi krivičnog suda Srbije i Evropskog suda za ljudska prava, Pravo - teorija i praksa, Godina XXXVII, br. 1/20, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet privredna akademija, Novi Sad;
13. Mirkov, Ž (2020) Krivičnoprocedna načela u funkciji saslušavanja okrivljenog kao dokazne radnje, Civitas, god 10, br. 2, Fakultet za pravne i poslovne studije Dr Lazar Vrkatić, Novi Sad.
14. Mrčela, M, Bilušić, I (2016) Konfrontacijska mjerila, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 23, broj 2/2016, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, Zagreb;
15. Sijerčić - Čolić, H (2012) Krivično procesno pravo, knjiga I, treće izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet, Sarajevo;
16. Simović, M, Babić, M, Simović, V (2019) Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije - druga knjiga, Privredna štampa, Sarajevo;

17. Simović, N, M, Simović, M, V, Govedarica, M (2021) Krivično procesno pravo, Uvod i opšti dio, Šesto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću;
18. Stojanović, Z, Škulić, M, Delibašić, V (2018) Osnovi krivičnog prava, Krivično procesno pravo, Krivični postupak kroz praktičnu primjenu, Knjiha II, JP Službeni glasnik, Beograd;

PROPISI:

1. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine - „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/5, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 i 65/18;
2. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine - „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13, 59/14 i 74/20;
3. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske - „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 53/12, 91/17, 66//18 i 15/21) i
4. Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine - „Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“ br. 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07, 21/07, 27/14, 3/19 i 16/20.

Sadmir Karović, Ph.D., Associate Professor

Faculty of Law University in Travnik, employed in the State Agency for investigations and protection, Bosnia and Herzegovina, ducator at the Center for the education of judges and prosecutors of the Federation of Bosnia and Herzegovina

Suad Orlić, Ph.D., Associate Professor

Faculty of Law University in Zenica, educator at the Center for the education of judges and prosecutors of the Federation of Bosnia and Herzegovina

APPROPRIATENESS AND APPLICATION OF THE PRINCIPLE OF CONTRADICTION (FAIRNESS) IN THE CRIMINAL PROCEDURE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary: The essential reason and motive for actualizing and problematizing the application of the principle of adversariality (reasonableness) in the criminal proceedings of Bosnia and Herzegovina is its procedural role and importance for a comprehensive assessment of a certain criminal matter and the suspect, i.e. the accused person, and the making of a correct and legal decision by of the court where the criminal matter is resolved. With regard to procedural phases or stages of criminal proceedings (preliminary and main proceedings), the intention is to determine the application of this principle in certain procedural phases. Although the legislator did not explicitly prescribe this procedural principle, by analyzing the legal text, that is, the procedural provisions, we notice that it is articulated throughout the entire criminal procedure, more or less in certain procedural phases. Observed through the prism of making a correct and legal decision of the court, we notice the essential role and importance of contradictions (reasonableness) between opposing parties, that is, their allegations and arguments (accusation and defense). In this regard, the adversarial nature, i.e. the debate is present in its full capacity at the stage of the main proceedings, especially at the main trial, i.e. the evidentiary proceedings when the evidence of the prosecution and the defense are confronted, and critically reviewed in terms of the satisfaction of restrictive legal conditions, i.e. the correct application of the material and procedural law.

Key words: Principle of adversariality (reasonableness), criminal procedure, preliminary procedure, main procedure.

